

ETELÄ-MEKSICO

Rita Dahl

Etelä-Meksiko

Etelä-Meksiko

Rita Dahl

Tekijä kiittää Suomen Kirjailijaliittoa Meksikon-matkan osittaisesta mahdollistamisesta ja Suomen Tietokirjailijat ry:tä kirjoitustyön tukemisesta. Villa Sarkiaa kiitän mahdollisuudesta viimeistellä käsikirjoitus miellyttävässä ympäristössä keskellä suomalaista maaseutua. Käsikirjoitus on oikoluettu ja tarkistettu Arte Studio Ginestrellessä Subasion luonnonpuistossa.

© Rita Dahl, 2020

Graafinen suunnittelu Ville Hytönen

Kuvat Rita Dahl

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-2643-3

Sisällysluettelo

Alkusanat 9

- Faktoja ja historiaa 17
- Maantiede, ilmasto, kieli ja väestö 17
- Turvallisuus 21
- Terveys ja sairaalat 22
- Puhelin, posti, internet 23
- Meksikon poliittinen järjestelmä 25
- Talous 31
- Historia Mesoamerikasta nykypäivään 33
- Etelä-Meksikon juhlapyhät 45
- Etelä-Meksikon ruokakulttuuri 47

Matkoja ja elämyksiä 55

- Saapumisia 55

Oaxaca 59

- Oaxaca de Juárez 59
- Kaupungilla 59
- Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävää turismia 67
- Kolmen tuhannen metrin korkeudessa 71
- Kieli, kulttuuri ja omat tavat 75
- Shamanistisia hetkiä 78
- Naisyrittäjiä tukemalla tuetaan koko yhteisöä 80
- Alkuperäiskulttuurien mekka 81

Maahan ja maassa 85

- Lentoyhteydet 85
- Liikenneyhteydet Etelä-Meksikossa 86
- Matkatoimistoja 87
- Autovuokraamo 89
- Majoitus 89
- Hotellit 90

Hostellit 92
Internetkahvilat 94
Kahvilat 94
Baarit ja yökerhot 96
Ravintolat 97
Kirjastot, museot, teatterit, kulttuurikeskukset 101
Kirjakaupat 105 (lisää enterit otsikon väliin)
Käsitöitä ja oaxacalaista kansanperinnettä 106
Puerto Escondido 107
Majoitus 111
Hotellit 111
Hostellit 114
Ravintolat ja kahvilat 115

Guerrero 117

Acapulco de Juárez 117
Risteilyt 123
Majoitus 124
Hotellit 124
Ravintolat ja baarit 124
Chilpancingo 129
Hotellit 131
Ravintolat 131
Iguala 133
Majoitus 134
Hotellit 134
Taxco 137
Majoitus 140
Hotellit 140
Kahvilat ja baarit 143
Ravintolat 144
Hopeapajat 145
Museot 146

Chiapas 149

Tuxtla Gutierrez 149

Majoitus 150

Hotellit 150

San Cristobal de las Casas 151

Matkatoimistot 155

Auto- ja pyörävuokraamoja 159

Majoitus 160

Hostellit 160

Hotellit ja huvilat 164

Kahvilat ja baarit 166

Ravintolat 168

Museoita ja (elokuva)teattereita 171

Sumideron kanjoni 175

Palenque 178

Matkatoimistot 183

Majoitus 183

Hotellit 183

Ravintolat 184

San Juan Chamula ja muut intiaanikylät 189

Matkatoimistot 199

Tabasco 201

Villahermosa 201

Matkatoimistot 206

Majoitus 206

Hotellit 206

Kahvilat 208

Ravintolat 209

Museot 210

Näkökulmia Etelä-Meksikoon 214

Rakenteellinen väkivalta ja sota huumeita vastaan 214

Terrori ja militarisointi hallintakeinoina 219

Köyhyys ja ongelmat kasautuvat alkuperäiskansoille 225

Monokulturismi estää kielten kartoittamisen 228

Oaxacan alkuperäiskansat 231

Omankielinen tieto 235

Yhteisöradiot – alkuperäiskansojen ääni 236

Radiotyöpajassa 237

Nuoret radioaktivistit 242

Alto Balsasin patoliike – alkuperäiskansat oikeuksiaan vaatimassa 245

Patoprojektit Foxin aloitteita 248

Alto Balsasin patoliikkeen merkitys 250

Voitokkaat taistelut 253

Myyttinen Marcos 255

Zapatismen nousu ja lasku 260

Alkuperäiskansojen asema maailman tietoisuuteen 264

Ympäristökriisit ja luonnonkatastrofit koskettavat
ankarimmin köyhää etelää 268

Luonnonvarojen riisto 271

Imperialismin perintö kielessä 263

Kolmas sukupuoli Istmo de Tehuantepecissä 277

Unelma nopeasta rikastumisesta 263

Työteliäät muxet 286

Alkusanat

Eräänä huhtikuun päivänä joukko ihmisoikeusaktivisteja oli matkalla kohti San Juan de Copalan kylää Oaxacan osavaltiossa sijaitsevalla Triqui-alueella. Alue tunnetaan levottomuuksista ja puolisotilaallisten UBISORT-joukkojen voimakkaasta läsnäolosta ja terrorista triqui-ryhmän jäseniä kohtaan. Oaxaca de Juárez –aiheinen uutinen nousi kerrankin suomalaisiin tiedotusvälineisiin, ei kuitenkaan rikkaan alkuperäisväestönsä vuoksi vaan San Juan Copalaan johtavalla tiellä tapahtuneessa väijytyksessä kuolleen Jyri Jaakkolan takia. Meksikon armeijaan ja Institutionaaliseen vallankumouspuolueeseen PRI:hin kuuluvaa UBISORT-ryhmittymää epäiltiin iskun toteuttamisesta. UBISORTilla oli suoraan yhteyksiä Oaxacan pahamaineiseen kuvernööri Ulises Ruíziin, jonka palkkamurhaajien epäiltiin olevan monen Oaxacan osavaltiossa tapahtuneen murhan ja yleisten levottomuuksien takana. (Vuoden 2010 syyskuussa triquit ajettiin pois kotikylästään ja puolisotilaalliset joukot partioivat kylässä jatkuvasti. Perimmäiseksi syyksi alueelle tunkeutumiseen arvellaan sitä, että alueella on suuri kupariesiintymä.)

Jaakkola oli aktiivisesti mukana muun muassa Estelle-laivan Reilun kaupan projektissa. Hän kirjoitti blogiinsa ja suomalaisiin tiedotusvälineisiin kommunalismista, anarkismista ja vastusti uusliberalismia. Oaxacassa Jaakkola oli tutustumassa alkuperäisasuk-

kaiden yhteisöihin ja selvittämässä, mitä länsimainen kuluttamiseen tottunut maailma voisi oppia näiltä kulttuureilta. Jaakkolan selvitystyö jäi valitettavasti kesken.

Jyri Jaakkolan kuoleman ottivat poliittiseksi valtikortikseen vihreät niin sanotun ihmisoikeustaistelijan leimaa julkisuudessa näkyvästi kantavat poliitikot. Heidi Hautala ja Satu Hassi vierailivat Meksikossa kesä-heinäkuussa 2010 vaatien Jaakkolan, Cariñon ja yhdysvaltalaisen Indymedian toimittaja Brad Willin murhien ratkaisemista ja muidenkin vuoden 2006 mielenosoituksista seuranneiden tapahtumien tutkimista. Mukana olivat edustajat Suomen ja Meksikon suurlähetystöistä.

Hassi uudisti käyntinsä joulukuun alussa Oaxacan kuvernöörin vaihduttua Ruizista oikeistolaisen PAN-puolueen Gabino Cúeen. Cúen valtaannousu katkaisi samalla institutionaalisen vallankumouspuolueen 81 vuotta yhtäjaksoisesti jatkuneen hallintokauden. Hassi kumppaneineen toimitti kuvernöörille vetoamuksen, jossa vaadittiin murhien selvittämistä ja syyllisten saatamista oikeuden eteen. Kukaan ei usko oikeutta saatavan ennen kuin Ruízin aikainen yleinen syyttäjä on siirtynyt pois virastaan. Cúe yllätti Hassin lupaamalla perustaa erityissyyttäjän viran, joka keskittyy pelkästään Jyri Jaakkolan, Bety Cariñon, Brad Willin murhien tutkimiseen sekä vuoden 2006 mielenosoituksia seuranneiden tapahtumien selvittämiseen. Cúe kertoi, että Ruízin aikainen yleinen syyttäjä vaihdetaan, mikäli uusi kongressi hyväksyy kuvernöörin aloitteet joulukuun istunnossaan.

Vaikutti ainakin siltä, että Oaxacassa oltaisiin menossa parempaan suuntaan Ruízin hirmuhallinnon jälkeen. Myös muutamat tapaamani alkuperäiskansojen edustajat, joita Ruizin hallinto oli koetellut ehkä pahiten, jaksoivat uskoa parempaan tulevaisuuteen. Mutta tätä uskoa ei kestänyt kauan. Alkuvuonna 2011 Cúen lupaukset osoittautuivat kuitenkin vain lupauksiksi.

Tähän todellisuuteen saavuin syyskuussa 2010. Suomen Kirjailijaliiton residenssi San Felipe del Aguan kaupunginosassa Oaxaca de Juárezin pohjoisosassa olin kuin Herran kukkarossa. San Felipe del Aguassa heräsin värikkäässä puutarhassa oaxacalaisten lintujen varhaiseen lauluun. Keitin aamukahvit, valmistin aamutortillat tai kävin ostamassa aamiaistarvikkeet vieressä sijaitsevasta kaupasta Ignáciolta. Kaupan yhteydessä oli pieni ravintola, jossa paikalliset asukkaat ja työntekijät kävivät nauttimassa aamiaisen tai lounaan. Ravintolassa hääräsi Ignácion vaimo. Toisinaan auttamassa oli myös pariskunnan poika, josta ilmeisesti odotettiin isän työn jatkajaa. San Felipe del Aguan rauhaisaa ja yläkeskiluokkaista arkea eivät häirinneet levottomuudet tai mielenosoitukset. Niistä saatiin vain lukea paikallisista sanomalehdistä. Muut sosiaaliluokat tulivat San Felipe del Aguaan vain tekemään töitä. Muuten sosiaaliluokkien sekoittumista ei päässyt tapahtumaan.

Meksiko - huumekartellien temmellyssija?

Etelä-Meksikon sijaan kansainvälisissä uutisissa kerrotaan yleensä Pohjois-Meksikosta ja erityisesti Ciudad Juárezista. Strategisessa paikassa Yhdysvaltain ja Meksikon rajalla sijaitsevan kaupungin läpi kulkevat sekä ihmiset että huumeet. Yhdysvallat rakensi muurin maiden välille laittomuuksien estämiseksi, mutta ihminen on ennenkin keksinyt tavat kiertää lakeja toimeentulonsa turvatakseen. Ciudad Juárez tunnetaan raa'osta naismurhistaan, joita on viidentoista vuoden aikana tapahtunut 430 kappaletta Juárezissa ja Chihuahuassa. Uhrit ovat usein olleet kauniita, köyhiä, lisääntymisikäisiä nuoria naisia tai tyttöjä, joista osa on ilmeisesti sarjamurhaajien tappamia. Näiden uhrien kädet on sidottu selän taakse, heidät on raiskattu ja tehty seksuaalista väkivaltaa. Rikollisia suojellee rankaisemattomuus tai koskemattomuus, koska Juárezissa ei ole löydetty yhdenkään uhrin ruumista. Aiheeseen erikoistuneet tutkijat arvelevat, että tekojen tekijät tai niistä epäsuoraan vastuulliset ovat rikkaita ja vaikutusvaltaisia henkilöitä. Ovatko he ostaneet hiljaisuuden aiheen ympärillä?

Meksikon huumesodista ja -liikenteestä ja presidentti Felipe Calderónista ahkerasti raportoiva kriittinen *El Proceso* -aikakauslehti kutsuu alueen poliisihallintoa terroriksi. Juárezin kaduilla partioivat luotiliiveihin pukeutuneet sotilaspoliisit, jotka määräävät, mitä aiheesta saa mediassa kertoa ja mitä ei. Juárezin tilanne on pahentunut vuodesta 2007 lähtien, jolloin Sinaloan ja Juárezin huumekartellien välille syntyi kiista alueen hallinnasta.

Juáreziin lähetettiin palauttamaan järjestys kaupunkiin. Samaan aikaan tapetut katosivat. 2010 puolessavälissä sotilaat korvattiin alueellisilla poliisivoimilla, jotka eivät ole onnistuneet palauttamaan järjestystä yhtään paremmin. Vaihdoksen aikana pahimpana päivänä kuvattiin 19 kahdeksan tunnin aikana kuolleen ihmisen ruumiit. Huumekartellien välinen sota on jatkuvasti elävä aihe, jota koskevia uutisia sai kuulla aktiivisesti meksikolaisen valtavirta- ja vaihtoehtomedian kautta.

Meksiko on ammattirikollisten luvattu taistelutaner, ja näin ollen maan ihmisoikeustilanne on varsin surkeassa jamassa. Ihmisoikeusongelmat kohdistuvat erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin, eli erityisesti naisiin ja lapsiin. Meksikolaiset naiset kärsivät machismo-kulttuurin ikävistä sivujuonteista, kuten (koti)väkivallasta, ja alan järjestöillä riittää paljon korjattavaa tällä saralla. Amnestyn raportti *Women's struggle for justice and safety. Violence in the family in Mexico* (2008) perustui vuosina 2006–2007 Oaxacassa, Morelossa, Sonorassa ja Chiapasissa tehtyihin kansalaisjärjestöjen, asianajajien, väkivallan uhrien ja heidän perheidensä haastatteluun. Lähes joka neljäs nainen kärsii haastattelujen perusteella väkivallasta. Luku on hyvin korkea verrattuna esimerkiksi Suomen tiedossa olevaan 40 000–60 000 väkivallan uhuriin.

Etelä-Meksikoksi on luettu perinteisesti Guerreron, Oaxacan, Tabascon ja Chiapasin osavaltiot. Jukatan, Campeche ja Quintana Roo muodostavat jo oman alueensa, jossa voi matkailun ohella tutustua Mayakulttuurin keskeisiin arkeologisiin nähtävyyksiin

Karibianmeren rannalla. Erityisesti Oaxacan osavaltio tunnetaan kulttuurisesta rikkaudestaan ja perinteistään: alueella asuu alkuperäisväestöjä, jotka puhuvat peräti kuuttatoista eri kieltä.

Matkailija altistuu itselleen ja toisille

Meksiko avaa aistit monessa mielessä, ei pelkästään uusien ruokalajien, makujen ja tuoksujen vuoksi. Suurin räsitus kohdistuu kuuloaistiin, joka joutuu välillä todella kovalle hiljaisuuteen ja lähes olemattomiin ääniin totuneille suomalaiskorville. Luonnon keskelle pääseminen - Chiapasin mayarauniot ja Chiapasin ja Guerreron intiaanikylät - merkitsee todellista henkistä rauhaa, ja sen koin todella kallisarvoiseksi mahdollisuudeksi rauhoittua, hiljentyä ja kaikenlaisten pakolla tuputettujen mainoslauseiden, valtavirtaelokuvien ja muun hälyn keskellä. Pahinta on se, ettei esimerkiksi linja-autoissa ole valinnan mahdollisuutta siellä esitettävien elokuvien suhteen. Kaikkien matkustajien on välttämättä kuunneltava kerran käynnistettyjä elokuvia, vaikka aivan jokainen ei haluaisi niitä ruudulta seuratakaan. Tätä voisi kutsua jonkinlaiseksi äänelliseksi diktatuuriksi. Todella demokraattisessa maassa kokemukset ovat vapaaehtoisia. Niistä voi halutessaan pidättäytyä. Meksiko opettaa näin myös todella arvostamaan ainakin periaatteellista mahdollisuutta sanoa kokemuksille, joilla ei halua rikastuttaa elämäänsä.

Meksiko on kolmansiiin maihin tottuneelle matkailijalle tuttua jatkumoa - hälyä, voimakkaita ääniä, jatkuvaa kaaosta ja järjettömyyden, surrealismin ja intuitiivisuuden voittojuhlaa. Meksikon kokee voimakkaimmin heittäytymällä sekaan kokemusten ja kokijoiden sankkaan joukkoon, ja asettamalla samaan aikaan henkilökohtaiset rajat kokemiselle, jotta se pysyy miellyttävän puitteissa. Surrealistisen manifestin kirjoittaja, ranskalainen kirjailija André Breton vieraili aikoinaan ensimmäisessä surrealistisen taiteen katselmuksessa México Cityssä 1950-luvulla ja sai aiheen todeta: ”Meksikolaiset ovat surrealistinen kansa par excellence.” Alitajunnan kunnioittaminen, ellei suoranainen hulluus, ja jatkuvien impulssien perässä juokseminen ja niiden totteleminen ovatkin kenelle tahansa meksikolaiselle arkipäivää. Kärjistetysti voisi sanoa, että jokainen meksikolainen kadun ambulantista oikeaan taiteilijaan on tietynlainen elämäntaiteilija ja oman hulluutensa arkinen toteuttaja. Jokainen meksikolainen osaa halutessaan sensuroimattomuuden ja järjettömyyden taidon, ja näin itsensä toteuttamisen sekä yli- että alitajuntaisena olentona. Tämä itsensä toteuttaminen koko kokemuksen skaalassa on taito, jota voi Meksikossa halutessaan harjoittaa.

Edellä sanottu ja koettu todistaa sen, että matkustaminen on aina vaarallista, ja kokonaisvaltainen riski matkailijalle, hänen minuudelleen ja identiteetilleen. Matkailija ei joudu kohtaamaan ainoastaan toista, vaan vielä monimutkaisemman olennon: itsensä. Matkailija peilaa kokemussaldoaan vasten itseään, mutta samalla hän peilautuu jatkuvasti toisiksi kokemiaan vasten.

Peilaaminen on monensuuntaista ja kestää niin kauan aikaa kuin matka(t)kin. Peili vääristyy ja oikeenee matkan edetessä, mutta samana se ei pysy koskaan. Soikeanakin peili kertoo senhetkisen totuuden, ja myös sen, ettei lopullista totuutta itsestä, toisesta ja heidän välisestä monimutkaisesta suhteestaan ole koskaan olemassa.

Näin matkustaminen on aina hyödyllistä, eikä pelkästään kokemusten rikastuttamisen mielessä: se pakottaa matkailijan miettimään omia ennakkokäsityksiään, vahvistaa, heikentää tai romuttaa niitä, tai luo jopa uusia käsityksiä. Matkaillessaan sukeltaa jatkuvasti syvemmälle omassa minuudessaan ja toisten olemuksellisessa olemattomuudessa. Matkaillessaan on jatkuvasti vapaa, mutta vangittu. Pelkästään tämän oivalluksen tehdesään on rikas, ja vielä rikkaampi, mikäli onnistuu jollakin tavalla määrittelemään vapautensa ja vankeutensa muuttuvia rajoja.

9 789528 026433

Vaaran ja vapaaehtoistyön poliittinen ja kuuma Etelä-Meksiko! Oaxacan alkuperäiskansat! Vapaat radiot! Puerto Escondidon paratiisimaiset rannat! Guerreron osavaltion vapaustaistelujen historia! Zapatistit! Toimittaja Rita Dahlin Etelä-Meksiko on matkaopas villiin ja vapaaseen länteen, jossa Corona kuplii kalkittujen talojen kulmilla ja poliittinen aktivismi on hengenvaarallista.

Kuva: Britta Rehder

Rita Dahl (s. 1971) on kirjailija ja kääntäjä, joka on julkaissut 20 teosta: runoja, lyhytproosaa, tietokirjoja. Dahl on myös portugalinkieliseen runouteen erikoistunut kääntäjä, joka on toimittanut ja suomentanut ensimmäisen portugalilaisen nykyrunouden antologian *Maaailman syrjällä* (Palladium-kirjat 2017) Hän on koulutukseltaan VTM, FM, medianomi (YAMK) ja ammatillinen opettaja.